

บทที่ 3

ข้อมูลเกี่ยวกับตำนานบุญสร้างกุ

บุญสร้างกุเป็นประเพณีหนึ่งของชาวอีสานที่มีมาแต่โบราณหลายชุมชน หรือหมู่บ้านหลายแห่ง ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ป่าร้างกุ หรือ อโรคยาศาลนั้น มักจะคุ้นเคยกับการกล่าวถึงบุญเดือนห้าหรือบุญสงกรานต์ ที่ปรากฏอยู่ในประเพณีฮีตสิบสองนั้น บางที่จะเรียกว่า “บุญสร้างกุ” ซึ่งเป็นประเพณีเดียวกัน หรือ เทศกาลวันขึ้นปีใหม่ของคนเชื้อสายไทย-ลาว หรือ การรับเอาวัฒนธรรมมาจากอินเดีย ซึ่งเกี่ยวข้องกับฮินดู หรือ พราหมณ์ ซึ่งชนชาวไทยอีสานนำมาใช้ผสมผสานกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

การสร้างบทแสดง แสง สี เสียง ตำนานบุญสร้างกุนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวข้อง ดังหัวข้อต่อไปนี้

- 3.1 ประวัติปรางค์กุ (บ้านยางกุ)
- 3.2 ตำนานนิทานประเพณีสงกรานต์
- 3.3 ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 ประวัติปรางค์กุ (บ้านยางกุ)

สถานที่ตั้งปรางค์กุ ตั้งอยู่บ้านยางกุ หมู่ที่ 9 ตำบลมะเอี อำเภอรวิชัยบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากอำเภอเมืองร้อยเอ็ด 8 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 2044 (ไปอำเภอโพนทอง) จะมีป้ายชื่อปรางค์กุ ทางขวามือเข้าไปอีกประมาณ 1 กม. จะเป็นปรางค์กุอยู่ภายในบริเวณวัดบ้านกุ ก่อนจะถึงวัดบ้านยางกุเล็กน้อยมีซาก โบราณก่อด้วยศิลาทรายส่วนยอดและตัวอาคารหักพังเหลือเพียงฐานรูปสี่เหลี่ยมได้พบวัตถุโบราณหลายชิ้นเข้าใจว่าถูกขนย้ายไปเก็บรวมภายในเขตกำแพงปรางค์กุซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไป ลักษณะพื้นที่ของประสาทหินปรางค์กุตั้งอยู่บนชายเนินที่มีความลาดเอียงไปทางทิศเหนือซึ่งกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ประสาทหินปรางค์กุ มีสิ่งสำคัญประกอบด้วย

1. สระน้ำ ก่อด้วยหินศิลาแลงเรียงกันเป็นชั้น ๆ แบบขั้นบันได ขนาดกว้างยาวประมาณ 20 x 16 เมตร ตั้งอยู่ภายนอกกำแพงปราสาท ห่างจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อย และมีน้ำขังตลอดปี

2. กำแพง ก่อด้วยหินศิลาแลงกว้าง 25.50 เมตร ยาว 33.30 เมตร มีสันกำแพงสลักเป็นร่องยาวตลอดช่วงที่สมบูรณ์ที่สุดที่มุมกำแพงด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้จะเป็นส่วนบนของกำแพงทำให้รูปคล้ายใบเสมาทำจากหินศิลาแลงเช่นกัน วางอยู่ในร่องดังกล่าว กำแพงด้านทิศตะวันออกทำเป็นซุ้มประตูหน้ารูปกากบาท มีรูปประตูทางเข้าก่อด้วยหินทรายสูงหลังคาด้วยหินศิลาแลง

3. วิหาร ภายในกำแพงหินศิลาแลงมีโบราณสถานตั้งอยู่ 2 หลัง คือ ตั้งปรangk์ประธานและซากวิหารซึ่งตั้งอยู่มุมกำแพงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ มีสภาพหักพังลงมาเป็นกองหินขนาดใหญ่ คงเหลือเฉพาะผนังทางด้านทิศเหนือที่ยังคงสภาพคืออยู่บ้าง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างประมาณ 8 เมตร ยาว 4 เมตร มีประตูทางทิศตะวันตกที่ริมผนังด้านเหนือของวิหารมีโบราณวัตถุทำจากหินทรายหลายชนิดด้วยกัน คือ

3.1 ทับหลัง คือ แผ่นหินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าจะวางอยู่แนวกรอบประตูทางเข้าสลักเป็นภาพพระอิศวรทรงโค อยู่ภายในซุ้มเหนือหน้ากาล ซึ่งคาบพวงมาลัยออกมาทั้งสองข้าง และมีลายใบไม้ขนาดเล็ก ตั้งขึ้นเป็นแนวลักษณะทับหลังแบบนี้จัดอยู่ในแนวศิลปะเขมรแบบบาปวน (พ.ศ. 1560 -1630)

3.2 ฐานศิวลึงค์ (โยนี) บนฐานเป็นที่ตั้งของเสาหินรูปแปดเหลี่ยมขนาดใหญ่นี้เป็นส่วนประกอบที่สำคัญของศิวลึงค์ โดยจะเจาะเป็นช่องตรงจุดกึ่งกลางเพื่อให้ศิวลึงค์ทรงกระบอกสอดใส่ลงไปได้และยังสลักหินเป็นจอยปากยื่นออกมาพร้อมกับสลักเป็นร่องสำหรับน้ำออกมาภายนอกด้วยทั้งศิวลึงค์ โยนี จะใช้น้ำนมเทราดบนศิวลึงค์ และปล่อยให้ไหลลงมารวมกันที่โยนี

การบูชาศิวลึงค์นั้นเป็นการนับถือพระศิวะ ซึ่งเป็นเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกายศิวลึงค์นั้นมักสลักด้วยแท่งหินแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนฐานหลักเป็นรูปสี่เหลี่ยม เรียกพรหมภาค เหนือขึ้นมาสลักเป็นรูปแปดเหลี่ยม เรียก วิษณุภาค และส่วนบนสุดเรียก กฤษณาภาค จะสลักเป็นรูปทรงกระบอกปลายโค้งมน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดเพราะหมายถึงพระศิวะที่เป็นมหาเทพนั่นเอง เมื่อเปรียบเทียบกับแท่งหินรูปแปดเหลี่ยมที่มีส่วนกลางป่องออกทั้งอยู่บนฐาน โยนีที่ปรangk์นี้แล้ว พบว่าแท่งหินนี้ไม่มีลักษณะของศิวลึงค์อยู่เลย น่าจะเป็นเสมาหินชนิดแปดเหลี่ยม อันเป็นที่แพร่หลายของวัฒนธรรมทวารวดีในภาคอีสานและคงขนย้ายมาจากที่อื่นเพื่อมาตั้งบน โยนีนี้ก็ได้

3.3 เสาประดับกรอบประตูซ้าง ๆ โยนีมีแท่งหินสลักเป็นวงแหวนมีรูปใบไม้และเต็มใบ ประkobวงแหวนเรียกแท่งหินนี้ว่า เสาประดับของขอบประตู เริ่มปรากฏราวพุทธ

ศตวรรษที่ 12 มีรูปร่างเป็นเสากลมสมัยต่อมาวิวัฒนาการเป็นเสาเหลี่ยมมักสลักเสาเป็นรูปวงแหวน ที่กึ่งกลางจะมีขนาดใหญ่ที่สุดที่เสี้ยวและกึ่งของเสี้ยวของเสาจะเล็กลงตามลำดับ วงแหวนที่มีลายใบไม้ประดับดังกล่าวนี้กำหนดอายุราวพุทธศตวรรษที่ 16 ตรงกับศิลปะเขมรแบบบาปวน

3.4 ชิ้นส่วน อามัลลกะ เป็นส่วนประกอบเครื่องบนสุดของปราสาทประธาน ทำจากหินทรายลักษณะคล้ายฟีกทองน่าจะมีชิ้นเดียวกันกับส่วนที่เหลือบนตัวปราสาท ปัจจุบันได้ทำเป็นฐานพระสังกัจจายน์

โบราณวัตถุดังกล่าวนี้สันนิษฐานว่าทับหลัง เสาประดับกรอบประตู และ โขนี เป็นส่วนประกอบของโบราณสถานอื่นที่อยู่นอกเขตกำแพงปราสาทคู่และได้ขนย้ายเข้ามาภายหลัง เพราะจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี สามารถกำหนดอายุในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ซึ่งมีมาก่อนการสร้างปราสาทปราสาทคู่

4. ปราสาทประธาน ตั้งอยู่จุดกึ่งกลางของกำแพง และค่อนข้างทิศตะวันตก เล็กน้อย ก่อด้วยหินแลงฐานสี่เหลี่ยมย่อมุม กว้าง 5.00 เมตร มีประตูเข้าออกก่อด้วยหินทราย ทางด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียวด้านอื่น ๆ เป็นประตูหลอก หน้าประตูทิศตะวันออกทำเป็น มุมยื่นยาว 3.27 เมตร กว้าง 1.45 เมตร มีหน้าต่างขนาดเล็กทั้งสองข้างของทางเข้าภายในปราสาทประธานมีห้องโถงเดียว ไม่มีโบราณวัตถุที่สร้างขึ้นในศิลปะเขมรปัจจุบันมีเพียงพระพุทธรูปที่ สลักจากไม้ประดิษฐานอยู่ภายในเป็นจำนวนหลายองค์เท่านั้น

ปราสาทปราสาทคู่เป็นปราสาทแบบเขมรที่สร้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์เพราะสิ่งสำคัญ นอกเหนือจากประติมากรรมรูปเคารพที่สร้างไว้ภายในปราสาทประธานที่สามารถบอกอายุสมัย จุดประสงค์ในการสร้างเพื่อใครและอะไรแล้วนั้น ยังมีส่วนอื่นที่สามารถศึกษาเรื่องราวเหล่านี้ ได้เช่นกัน คือ ภาพสลักบนทับหลังหน้าบัน ซึ่งแต่ละช่วงของศิลปะวัฒนธรรมเขมรนั้นจะนิยม สร้างแตกต่างกันไป เป็นที่น่าเสียดายที่นอกจากไม่ได้พบหลักฐานด้านประติมากรรมภายใน ปราสาทประธานแล้วหน้าบันและทับหลังที่มีอยู่ก็ยังไม่เสร็จคือยังไม่สลักเรื่องราวและ ลวดลายไว้เลย ทั้งยังอาจเนื่องมาจากความรีบเร่งของการก่อสร้างก็เป็นเหตุผลสำคัญ

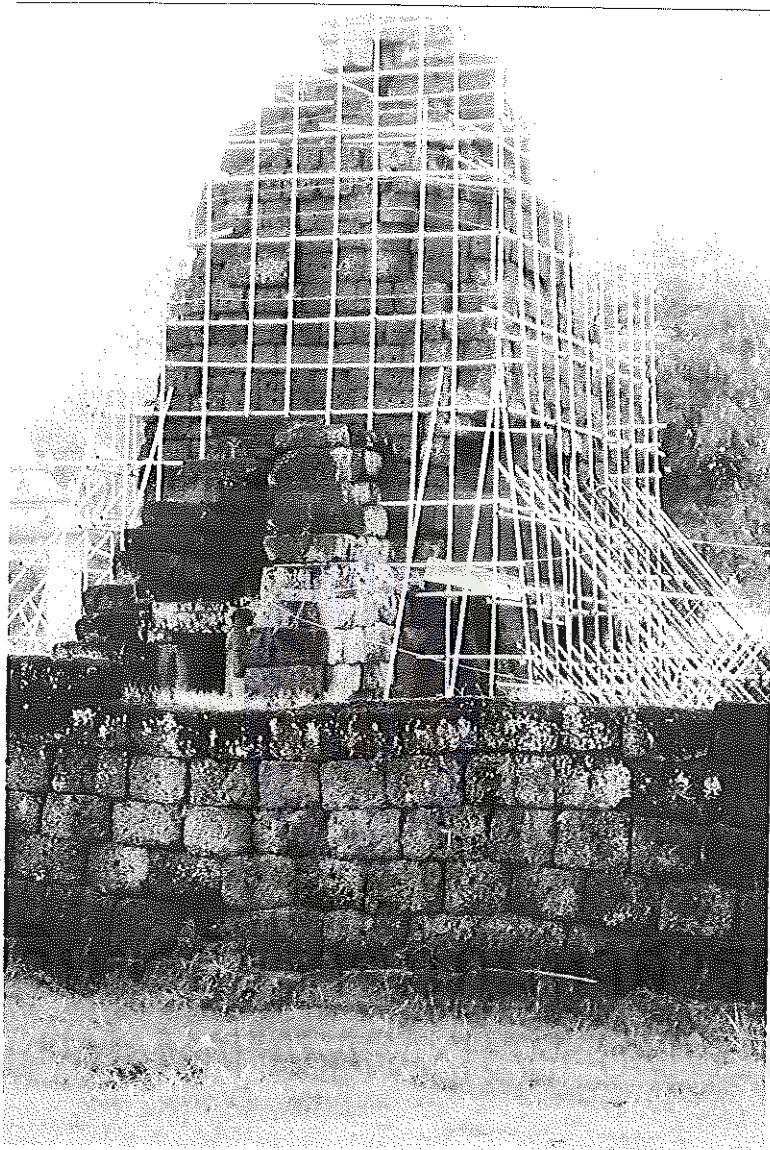
อย่างไรก็ดีอาจกล่าวได้ว่าปราสาทปราสาทคู่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่องค์สุดท้ายแห่งเมืองขอมอาณาจักรเขมร ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 1724-1726 พระองค์ทรงนับถือพุทธศาสนาเถรวาทและได้ทรงขยายอาณาเขตออกไปจากประเทศ กัมพูชาควบคุมไปยังส่วนหนึ่งของประเทศจำปา ลาว และไทย งานสถาปัตยกรรมที่พระองค์ ทรงสร้างไว้ ได้แก่ ประสาทบาปวน สร้างเป็นจุดศูนย์กลางของเมืองพระนครหลวง ประสาทตาพรหม ประสาทพระขรรค์ เป็นต้น โดยเฉพาะที่ประสาทพระขรรค์ได้ค้นพบจารึกกล่าวถึงการสร้าง

เป็นต้น ประสาทหินดังกล่าวพบว่าศิลปกรรมที่สร้างขึ้นนั้นล้วนแต่อยู่ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (ศิลปะเขมรแบบบาเยน) ทั้งสิ้น เช่น ทับหลังที่ปราสาทค์กู๋ ชัยภูมิ จะสลักเป็นรูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์พระองค์หนึ่งในพุทธศาสนาเถรวาท และเป็นที่ยอมรับสลักรูปนี้มาบนทับหลังสมัยบาเยน เช่น ประสาทหินพิมาย เป็นต้น พบเสาประดับกรอบประตูที่กู๋สันตรัตน์เป็นแปดเหลี่ยม ซึ่งมีวงแหวนแต่ละช่วงมีขนาดเท่ากันก็ตรงกับศิลปะเขมรแบบบาเยนที่สำคัญได้พบจารึกมหาศักราช 1115 (พ.ศ. 1736) ที่ปราสาทหินโคกจิวกล่าวถึง “ไทยธรรมของพระบาทมรเตงอัญศรีชวรมเทวะ ถวายแด่พระอโรคศาล ณ วิเรนทรปุระ” ทำให้ทราบว่าโบราณสถานแห่งนี้เป็น โรงพยาบาลในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 อย่างแน่นอน

แม้ว่าที่ปราสาทค์กู๋ บ้านยางกู๋ อำเภอวิษณุ จังหวัดร้อยเอ็ด จะไม่พบหลักฐานต่าง ๆ แต่ก็สามารถกำหนดอายุและจุดประสงค์ในการสร้างปราสาทได้ เนื่องจากโบราณสถานแห่งนี้ไม่ได้ถูกทำลายโดยฝีมือมนุษย์ไม่เห็นคุณค่าและเป็นที่น่ายินดีที่ชาวบ้านยางกู๋ยังเห็นประโยชน์ของการอนุรักษ์โบราณสถานแห่งนี้ไว้ ดังแผนผังของปราสาทปราสาทค์กู๋ จะเห็นว่ามียุทธศาสตร์ร่วมกันกับโรงพยาบาลที่สร้างขึ้นมดังกล่าว มาทำให้ทราบว่าปราสาทหินปราสาทค์กู๋แห่งนี้สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1724 -1726 ตรงกับสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 แห่งราชอาณาจักรเขมร เพื่อเป็นสถานพยาบาล แก่ประชาชนและผู้เดินทาง รวมทั้งนักแสวงบุญนั่นเอง

ภาพที่ 3 แผ่นป้ายคำอธิบายโบราณสถานอโรคยาศาลของกรมท่องเที่ยว
ที่มา (โมพี ศรีแสนรงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

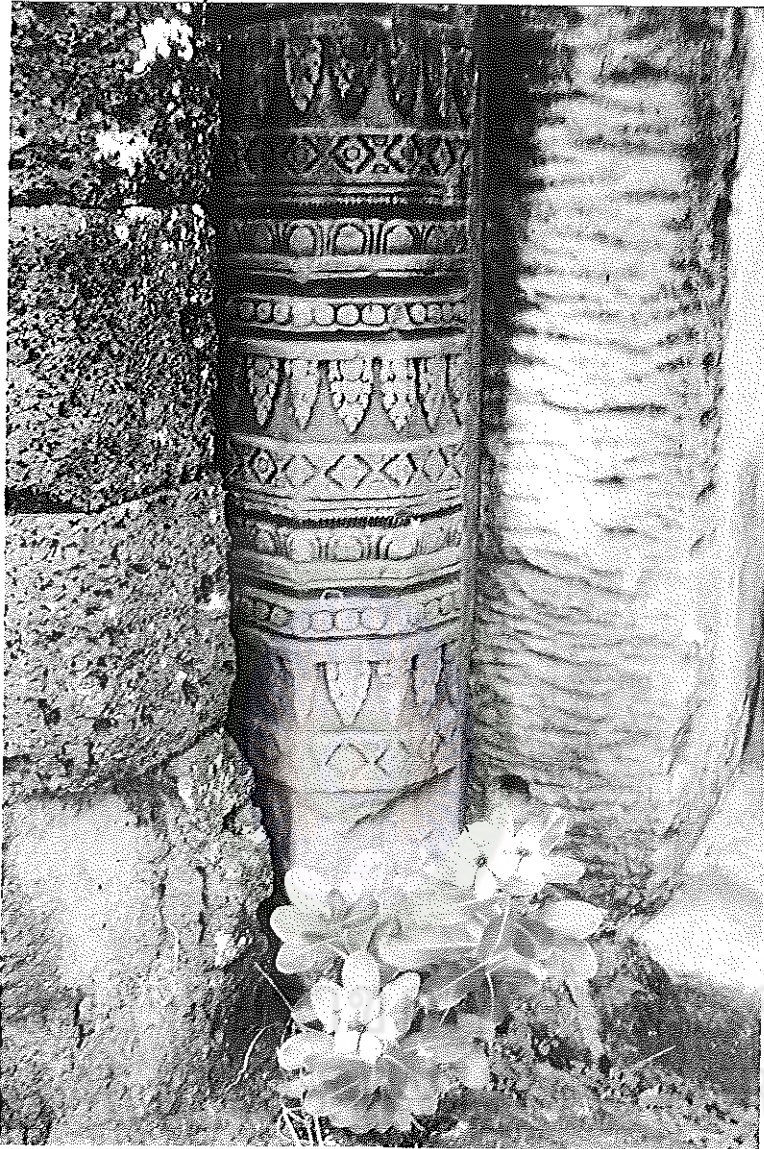
ภาพที่ 4 ตัวปรังค์กู่ที่รองบประมาณจากกรมศิลปากรเพื่อจะบูรณะใหม่
ที่มา (โมพี ศรีแสนขงค์, 2552 , พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 5 ซุ้มประตูกำแพงทางเข้า – ออก (ถ่ายจากด้านใน)
 ที่มา (โมพี ศรีแสนรงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 6 อาจารย์ชื่อนกมล โหละสุต อดีตอาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาประวัติศาสตร์ กับ ผู้วิจัย
 (ถ่ายจากด้านนอกก่อนจะเข้าตัวปราสาท)
 ที่มา (โมพี ศรีแสนรงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 7 เสาหินแกะสลักลายขอมโบราณ หน้าประตูเข้าตัวปราสาทประธาน
ที่มา (โมฬี ศรีแสนรงค์, 2552 , พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 8 สระน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่ใช้ทำพิธีอยู่ทิศตะวันออก
ที่มา (โมฬี ศรีแสนรงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 9 หนองน้ำใหญ่ใกล้ ๆ กับปรารังค์กู๋
ที่มา (โมฬี ศรีแสนรงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 10 ทับหลังสลักเป็นรูปพระศิวะประทับบนหลังโค
ที่มา (โมฬี ศรีแสนยงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

ภาพที่ 11 แท่นโยนิ (พระอุมา) ระหว่างประตูเข้าปราสาท
ที่มา (โมฬี ศรีแสนยงค์, 2552, พฤษภาคม 9)

3.2 ตำนานนิทานประเพณีสงกรานต์

แปลก สนธิรักษ์ (2531: 8-15) กล่าวถึง ตำนานสงกรานต์เอาไว้พอสรุปได้ดังนี้

ยังมีเศรษฐีคนหนึ่งไม่มีบุตร บ้านอยู่ใกล้กับบ้านนักเลงสุรา นักเลงสุรามีนุตรสองคน มีผิวเนื้อเหมือนทอง วันหนึ่งนักเลงสุราได้เข้าไปกล่าวคำหยาบช้าต่อเศรษฐีว่า ท่านมีสมบัติมากมายแต่ก็ไม่มีบุตร เมื่อท่านตายไปแล้วสมบัติก็จะสูญเปล่า ตัวเรามีบุตรจึงประเสริฐกว่าท่าน เศรษฐีมีความละอายจึงทำพิธีบูชาบวงสรวงพระอาทิตย์ พระจันทร์ เพื่อขอบุตร เป็นเวลา 3 ปี แต่ก็ยังไม่มีบุตร

อยู่มาวันหนึ่ง เป็นวันนักขัตฤกษ์สงกรานต์ พระอาทิตย์ ยกขึ้นสู่ราศีเมษ เศรษฐีจึงพาบริวาร ไปที่คั่น ไทรริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งมีนกอาศัยอยู่ ได้เอาข้าวสารล้างน้ำ 7 ครั้ง แล้วหุงบูชาพระไทรประ โคมพิณพาทย์ ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตร พระไทรมีความสงสารเศรษฐีจึงเหาะขึ้นไปเฝ้าพระอินทร์ พระอินทร์ได้ให้ธรรมาบาลเทพบุตร ลงมาปฏิสนธิในครรภ์ของภรรยาเศรษฐี เมื่อภรรยาเศรษฐีตั้งครรภ์ครบกำหนดแล้ว ได้คลอดบุตรออกมาเป็นชาย ให้ชื่อว่า “ธรรมาบาลกุมาร” เศรษฐีได้สร้างปราสาท 7 ชั้น ที่ได้คั่น ไทรริมฝั่งแม่น้ำนั้น ให้ธรรมาบาลอยู่ ธรรมาบาลกุมารเจริญวัยขึ้นก็รู้ภาษานก และเริ่มเรียน ไตรเภทจบเมื่อได้อายุได้ 7 ขวบ จึงได้เป็นอาจารย์บอกมงคลต่าง ๆ แก่มนุษย์

ในขณะนั้น ชาวโลกทั้งหลายนับถือ ทำวักบิลพรหม ที่เป็นผู้เคยแสดงมงคลแก่มนุษย์มาก่อน ทราบจึงลงมาทำถามปัญหา 3 ข้อ กับธรรมาบาลกุมาร โดยให้สัญญาแก่กันว่า ถ้าธรรมาบาลแก้ปัญหา 3 ข้อได้ จะตัดศีรษะตนบูชา แต่ถ้าธรรมาบาลตอบไม่ได้ก็จะต้องตัดศีรษะธรรมาบาลเช่นกัน ปัญหา 3 ข้อ มีดังนี้

ข้อที่ 1 ตอนเช้าราศีมนุษย์อยู่ที่ใด

ข้อที่ 2 ตอนกลางวันราศีมนุษย์อยู่ที่ใด

ข้อที่ 3 ตอนค่ำราศีมนุษย์อยู่ที่ใด

ธรรมาบาลขอผลัดเวลาไป 7 วัน ครั้นล่วงไป 6 วัน ธรรมาบาลก็ยังคงคิดไม่ได้ นี้กว่าพຽ່ງนี้ตนเองจะต้องตายด้วยอาญาทำวักบิลพรหม เป็นแน่ จึงตัดสินใจหนีจากปราสาทไปนอนอยู่ใต้ต้นตาลกู่กลางป่า แต่บนต้นตาลนั้น มีนกอินทรีสองตัวผิวเม็ข ทำรังอาศัยอยู่ พอดคล้านางนกอินทรีถามพຽ່ງว่า พຽ່ງนี้จะได้อาหารที่ไหนกิน พຽ່ງจึงตอบว่า จะได้กินศพธรรมาบาลกุมาร ซึ่งทำวักบิลพรหมจะฆ่าเพราะตอบปัญหาไม่ได้ นางนกถามว่าปัญหานั้นมีว่อย่างไຽ່ງ พຽ່ງบอกว่า ปัญหา มีอยู่ 3 ข้อ คือ ข้อที่ 1 ตอนเช้าราศีมนุษย์อยู่ที่ใด ข้อที่ 2 ตอนกลางวันราศีมนุษย์อยู่ที่ใด ข้อที่ 3 ตอนค่ำราศีมนุษย์อยู่ที่ใด แล้วนางนกถามว่าแล้วราศีทั้ง 3 ของมนุษย์อยู่ที่ไหน ฝ่ายพຽ່ງ

ตอบว่า ตอนเช้า ราศีมณูษย์อยู่ที่หน้า มนุษย์ทั้งหลายจึงล้างหน้าในตอนเช้า ตอนเที่ยงหรือ กลางวันราศีมณูษย์อยู่ที่อก มนุษย์จึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อก และตอนค่ำ ราศีมณูษย์อยู่ที่เท้า คั้งนั้น มนุษย์ทั้งหลายจึงล้างเท้าก่อนนอน

ธรรมเนียมบาลกุมาร ได้ยื่นการสนทนาระหว่างนกอินทรีผัว-เมีย นั้น รู้เรื่องเข้าใจทุกอย่าง จึงรีบเดินทางกลับไปปราสาท 7 ชั้น ทันที ครั้นรุ่งเช้าของวันที่ 7 ซึ่งครบกำหนดตามสัญญา ท้าวกบิลพรหม จึงมาทวงคำตอบ 3 ข้อ จากธรรมเนียมบาลกุมาร ธรรมเนียมบาลกุมารจึงตอบคำถามตามที่ ได้ฟังจากนกอินทรีผัว – เมีย ทุกประการ ท้าวกบิลพรหมแพ้ต่อธรรมเนียมบาลกุมารแล้ว จึงเรียก เทพธิดาทั้ง 7 อันเป็น บริจาริกาของพระอินทร์แล้วบอกว่า พ่อจะตัดศีรษะบูชาในความรู้ ความสามารถของธรรมเนียมบาลกุมารตามสัญญา แต่พระเศียรของท้าวกบิลพรหมนั้นมีอานุภาพ มาก กล่าวคือ ถ้าศีรษะตั้งไว้บนแผ่นดินไฟก็จะไหม้โลก ถ้าทิ้งไปในอากาศ ฝนก็จะแล้ง ถ้าทิ้ง ในมหาสมุทร น้ำก็จะแห้งแล้ง ฉะนั้นจึงให้เทพธิดาทั้งเจ็ด นำเอาพานแว่นฟ้ามารองรับศีรษะ ท้าวกบิลพรหม เสร็จแล้วจึงแห่ประทักษิณรอบเขาพระสุเมรุ 60 นาที หลังจากนั้นก็อัญเชิญไป ประดิษฐานไว้ในอมตชลป ถ้าคันธุลี บนเขาไกรลาส บูชาด้วยเครื่องทิพย์ต่าง ๆ พระเวสสุกรรม เนมิตโรงประดับด้วยแก้ว 7 ประการ ชื่อ ภควดี ให้เป็นที่ประชุมเทวดา เทวดาทั้งหลายก็นำ เอาถาดมุนาค ลงมาล้างในสระอโนดาต 7 ครั้ง แล้วแจกกันสังเวททุก ๆ พระองค์ ครั้นถึงครบ กำหนด 365 วัน (1 ปี) เป็นสงกรานต์นางเทพธิดาทั้ง 7 องค์ จะผลัดเวรกันมาอัญเชิญพระเศียร ท้าวกบิลพรหม ออกมาแห่ประทักษิณ รอบเขาพระสุเมรุ ทุก ๆ ปี แล้วจึงพากันกลับไปเทวโลก (ข้อความบันทึกในวัดพระเชตุพน)

เทพธิดา ของท้าวกบิลพรหมทั้ง 7 องค์ จะสมมติว่าเป็นตัวสงกรานต์ หรือ นาง สงกรานต์ ซึ่งมีรายชื่อดังนี้

1. วันอาทิตย์ ชื่อ นางทงษะเทวี ทัดดอกทับทิม เครื่องประดับปีทมราด (พลอย สีแดง,ทับทิม) อาหาร คือ อุทุมพร (มะเดื่อ) ถือจักร และสังข์ เป็นอาวุธ ทรงพญาครุฑเป็นพาหนะ
2. วันจันทร์ ชื่อ นางโคราคเทวี ทัดดอกปีป เครื่องประดับมุกดาหาร (ไข่มุก) อาหาร คือ นมเนย อาวุธถือพระขรรค์ และไม้เท้า ทรงพยัคฆ์ (เสือ) เป็นพาหนะ
3. วันอังคาร ชื่อ นางรากษสเทวี ทัดดอกบัวหลวง เครื่องประดับโมรา (แก้ว โมรา) อาหาร คือ โลหิต (เลือด) อาวุธถือตรีศูต และธนู ทรงวราหะ (หมี) เป็นพาหนะ
4. วันพุธ ชื่อ นางมณฑาเทวี ทัดดอกจำปา เครื่องประดับแก้วไพฑูรย์ (พลอย สีเขียว หรือ เพชรตาแมว หรือแก้วสีไม้ไฟ) อาหาร คือ นม เนย อาวุธ ถือ ไม้เท้า และเหล็กแหลม ทรงคัทรกะ (ลา) เป็นพาหนะ

5. วันพฤหัสบดี ชื่อ นางกิริณีเหวี ทัดดอกมณฑา เครื่องประดับ แก้วมรกต (สีเขียวใบไม้) อาหารคือ ถั่ว งา อาวุธถือขอช้าง และเป็น ทรงกฤษกร (ช้าง) เป็นพาหนะ

6. วันศุกร์ ชื่อ นางกิมิทาเทวี ทัดดอกจกกลณี (บัวชม) เครื่องประดับบุษราคัม (พลอยสีเหลือง) อาหาร คือ ก๋วยเตี๋ยว อาวุธถือพระขรรค์ กับพิณ ทรงมหิงสา (ควาย) เป็นพาหนะ

7. วันเสาร์ ชื่อ นางมโหทรเทวี ทัดดอกสามหาว (ผักตบชวา) เครื่องประดับ นิลรัตน์ (แก้วสีขาบ) อาหาร คือ เนื้อทราย ถั่วงอกและตรี เป็นอาวุธ ทรงนกงู เป็นพาหนะ

กิริยาของนางสงกรานต์ จะมี 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เวลาเช้า นั่งบนหลังพาหนะ
2. เวลาบ่าย ยืนบนหลังพาหนะ
3. เวลาก่อนเที่ยงคืน นอนล้มคาบนพาหนะ
4. เวลาหลังเที่ยงคืน นอนหลับคาบนพาหนะ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
ภาพที่ 12 วันอาทิตย์ ชื่อ นางทงขเทวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 1-2)

ภาพที่ 13 วันจันทร์ ชื่อ โครากเทวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 15)

ภาพที่ 14 วันอังคาร ชื่อ รากษสเทวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 17)

ภาพที่ 15 วันพุธ ชื่อ มณฑาทะวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 19)

ภาพที่ 16 วันพฤหัสบดี ชื่อ กิริณีเทวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 21)

ภาพที่ 17 วันสุกข์ ชื่อ กิมิทาเทวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 23)

ภาพที่ 18 วันเสาร์ ชื่อ มโหธรเทวี
ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 54-55)

ภาพสัตว์ประจำ 12 ราศี

ภาพที่ 19 ปี ชวด (หนู)

ภาพที่ 20 ปี ฉลู (วัว)

ภาพที่ 21 ปี ขาล (เสือ)

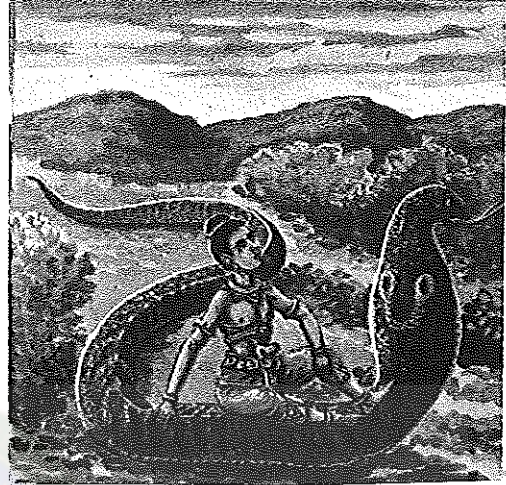
ภาพที่ 22 ปี เถาะ (กระต่าย)

ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531: 5)

ภาพสัตว์ประจำ 12 ราศี (ต่อ)

ภาพที่ 23 ปี มะโรง (พญานาค)

ภาพที่ 24 ปี มะเส็ง (งู)

ภาพที่ 25 ปี มะเมีย (ม้า)

ภาพที่ 26 ปี มะแม (แพะ)

ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 5 - 6)

ภาพสัตว์ประจำ 12 ราศี (ต่อ)

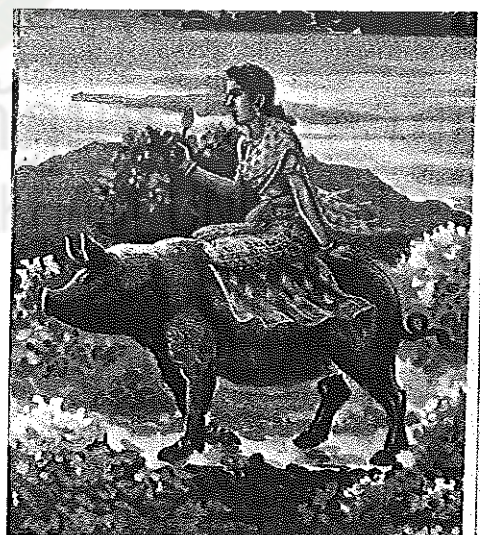
ภาพที่ 27 ปี วอก (ลิง)

ภาพที่ 28 ปี ระกา (ไก่)

ภาพที่ 29 ปี จอ (สุนัข)

ภาพที่ 30 ปี กุน (หมู)

ที่มา (แปลก สนธิรักษ์, 2531 : 6)

ลักษณะสีเครื่องแต่งกายของเทวีสงกรานต์ ทั้ง 7

ตามปกติจะแต่งกายเหมือนกับการแต่งกายแบบไทยโบราณ ซึ่งจะนิยมใช้สีประจำวันดังนี้

1. นางทงษะ	วันอาทิตย์	นุ่งสีน้ำเงิน ห่มแดง
2. นางโคราคะ	วันจันทร์	นุ่งสีน้ำเงินห่มเหลือง
3. นางรากษส	วันอังคาร	นุ่งสีน้ำเงินห่มชมพู
4. นางมณฑา	วันพุธ	นุ่งสีน้ำเงินห่มเขียว
5. นางกิริณี	วันพฤหัสบดี	นุ่งสีเขียวห่มแดง
6. นางกิมิทา	วันศุกร์	นุ่งสีเขียวห่มฟ้า
7. นางมโหธร	วันเสาร์	นุ่งสีเขียวห่มม่วง

จากข้อมูลค่านานนิทานสงกรานต์ที่กล่าวมา ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการสร้างบทแสดง กำหนดตัวละคร และออกแบบเครื่องแต่งกายของตัวละคร ตามความเหมาะสมหรือขนบดั้งเดิมที่ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทยได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

3.3 ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากความเจริญก้าวหน้าของสังคมโลกอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยี และวัตถุนิยม ที่อำนวยความสะดวก ความสบาย มากมายให้แก่มนุษย์นั้น มีผลกระทบต่อประเทศหรือกลุ่มประชาคมผู้ด้อยพัฒนา ซึ่งมีความต้องการจะได้มาเพื่ออำนวยความสะดวกหรือทัดเทียมกับผู้อื่น แต่ขาดการยั้งคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบ โดยมีได้คำนึงถึงรายได้ของตนเองที่มีอยู่ จึงเกิดปัญหาหนี้สิน รายรับไม่พอกับรายจ่าย ซึ่งนานๆ เข้าจึงเกิดการสะสมหนี้สินมากขึ้น จึงนำไปสู่ความยากจน แล้วกลับไปกล่าวโทษสิ่งนั้น สิ่งนี้ แต่ความยากจนนั้นเกิดจากพฤติกรรมของตนเองเป็นผู้ทำให้เกิดขึ้น จากความยากจนนี้ องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ภูมิพลอดุลยเดช ทรงห่วงใยในความทุกข์ยากของประชาราษฎร์ไทย จึงได้มอบนโยบายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาให้นักวิชาการ นักการศึกษา นำเอาองค์ความรู้ไปให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนทุกคนนำไปประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีบุคคลหลายอาชีพ นำไปใช้และประสบความสำเร็จมาแล้วในงานวิจัยฉบับนี้ จึงใคร่นำเสนอความรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงพอสังเขป ดังหัวข้อต่อไปนี้

1. ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. ความสำคัญของ เศรษฐกิจพอเพียง
3. การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

1. ความหมายของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549 : 112) ได้กล่าวอ้าง พระราชดำรัสองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ ไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็มแต่คนส่วนมาก มองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มไปด้วยซ้ำ”

สมพร เทพสิทธา (2549: 23) กล่าวว่า “คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่าง จะว่าเมืองไทยล้ำสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ทันสมัย แต่เราอยู่อย่างพอมิ พอกิน มีความสงบ ช่วยกันรักษาส่วนรวมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขอบ้างพอสมควร พออยู่ พอกิน มีความสงบ ไม่ให้คนอื่นมาแย่งคุณสมบัตินี้ไปจากเราไปได้”

สมพร เทพสิทธา (2549 : 24) กล่าวว่า “การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ ก็สำคัญอยู่ที่เรา พออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจ การเป็นอยู่แบบพอมิ พอกิน แบบพอมิ พอกิน หมายความว่า อิ่มชูตัวเองให้มีพอเพียงกับตนเอง”

สมพร เทพสิทธา (2549 : 24-25) กล่าวว่า “คนเรากล้าพอในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้ามีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ซึ่งตรงกับไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข”

พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (สมพร เทพสิทธา. 2549 : 34-35) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงมีหลัก 3 ประการ คือ การรู้จักประมาณ การมีเหตุมีผล และการมีภูมิคุ้มกันความเสี่ยง โดยหลัก 3 ประการนี้ ไม่ได้นำไปใช้เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น เรื่องการศึกษา เรื่องวัฒนธรรม ก็นำไปใช้ได้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้อธิบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญา ซึ่งถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนา และบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอก ภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจ ในทุกระดับ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม

ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุล พร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ประมวล ะสี (2542 : 46) ได้แสดงความคิดเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้หมายความว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค แต่หมายถึง การที่มนุษย์เรามีความพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รัก และเอื้ออาทรต่อผู้อื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง ได้แก่ การรู้จักที่จะอนุรักษ์ และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเอง เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการยังชีพ และทำมาหากินในชีวิตประจำวันได้ เช่น การเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียงก็คือ การที่ชุมชนสามารถรวมตัวกันมีความสามัคคีต่อกัน เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง รวมตัวกันเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ง่าย ส่งผลให้ชีวิตมีความสุข และมีคุณภาพที่ดี
5. ปัญหาพอเพียง คือ มีการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันสามารถปรับตัวเข้าสภาวะการณต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมอันพอเพียง คือ การที่กลุ่มชนมีวิถีทางการดำเนินชีวิต ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และอยู่บนรากฐานวัฒนธรรมของตน ทั้งการดำเนินชีวิตภายใต้รูปแบบของการมีวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับคนนั้น จะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบใด ๆ ที่ร้ายแรงต่อคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของตน เนื่องจากสิ่งเหล่านั้นล้วนแต่เอื้อประโยชน์ต่อครรลองชีวิตของตนเองทั้งสิ้น
7. มีความมั่นคงพอดี ไม่ใช่ুবวาบ เตี้ยวงวน เตี้ยรววย ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียง ก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติ และยั่งยืนซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่น ๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล หรือ เศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

สุเมธ ตันติเวชกุล (2542 : 15) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือ ภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้ โดยพยายามหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

2.4 การมีชีวิตแบบสมถะ เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดที่เอื้อประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของชาวชนบทเป็นอย่างมาก

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า การดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงนั้น สำคัญอยู่ที่ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนเป็น สิ่งที่มีอยู่ ไม่ยึดติดกับวัตถุนิยมใด ๆ ถ้าประพฤติปฏิบัติได้ก็จะเอื้อประโยชน์ส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มั่นคงยืนยาวตลอดไป

จะเห็นได้ว่า การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงหรือเศรษฐกิจสายกลางเป็นการเชื่อมโยงทุกสิ่ง ทุกอย่างเข้าด้วยกันไม่ว่าจะเป็น เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเชื่อมโยงกับความเป็นประชาสังคม ก่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในสังคมได้ ดังเช่น

ตุเมธ ต้นติเวชกุล (2542 : 15) ได้เรียบเรียงแนวการปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ต้องตัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง กล่าวคือ ความเป็นอยู่ที่ต้องไม่ฟุ่มเฟือยนั้น ต้องประหยัดในทางที่ถูกต้อง

2. ยึดถือการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง สุจริต แม้อยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม กล่าวคือ ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดจากความประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ

3. ละ เลิก การแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังในอดีต พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสว่า ความสุข ความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุข ความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนา และการกระทำของตนเอง ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญ หรือ ด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนมาจากคนอื่น

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางใช้ชีวิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาใฝ่รู้ให้เกิดรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียง เป็นเป้าหมายสำคัญ

ดังแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ได้กล่าวถึง เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน "ทางสายกลาง" โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ โดยเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 นั้น มีการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรให้อยู่ในระดับทดแทนอย่างต่อเนื่อง คนไทยมีสุขภาพดี